

دَعْلَم اُصولِ حدیث اہم اُصول و ضوابط پہ شعرونو کنبی

تیسیر الاصول

(منظوم)

Ketabton.com

تصنیف

مولانا احمد علی مردانی

یونیورسٹی روڈ خورہ بانہہ مردان

بسم الله الرحمن الرحيم

دَ حدیثو دَاہم اُصولو بیان پہ شعرونو کبھی

گلدستہ دُأصولِ حدیث

پښتو منظوم

تصنيف

مولانا احمد علي مرداني

فاضل جامعة العلوم الاسلاميه

علامہ محمد يوسف بنوری تالان کراچی

ناشر: اسلامي ادبي ٲولنه مردان

اشاعتِ اول: دسمبر 2011ء اشاعتِ دوم: دسمبر 2023ء

تقریظ

له طرفه د استاد العلماء والشعراء حضرت مولانا

محمد ابراهيم فاني (نور الله مرقده)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده والسلام على من لا نبي بعده . اما بعد ! چي څنگه د قرآن کریم د تفسیر د پاره دا خبره ضروري ده . چي مفسر به د علم اصول تفسیر نه خبر وي . چي هغي ته علوم القرآن وئيلی شی . چي بغیر د دغي علم د زده کړې نه د قرآن کریم تفسیر کول صحیح نه دی . دغه شان د احادیثو د رسول الله ﷺ د پاره هم علماء کرامو څه اصول ، ضوابط او قواعد وضع کړي دي . چي د هغي د زده کړې او د پېژندگلو نه بغیر د علم حدیث تعلیم او تعلم گران دی . دغه علم ته علم اصول حدیث یا علم مصطلح الحدیث وئيلی شی . په دې موضوع ډیر کتابونه په مختلفو ژبو کښي راغلي دي او دغه سلسله لا جاري ده . محترم مولانا احمد علي مرداني صیب د طالب علمانو د اسانتیا د پاره د دغه علم خلاصه د اشعارو په شکل کښي مرتب کړی ده . او په ډیر خوندور انداز ئي هغه تمامي اهمي ضابطې او قاعدې وړاندې کړي دي . امید دی چي شائقین د دغه فن به ترینه ډیره فائده حاصله کړي .

محمد ابراهيم فاني

خادم العلم والطلبه بجامعة دارالعلوم حقانيه اکوړه خټک

۵ محرم الحرام ۱۴۲۳ هـ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب متعلق یو خو خبره

د قرآن کریم نه پس په شریعت مطهره کښې مرتبه در رسول الله ﷺ د احادیثو ده . د دغې د زده کړې د پاره محدثینو څه اُصول وضع کړي دي چي ورته د احادیثو اُصول (یعنی اُصول حدیث یا علم مصطلح الحدیث) وئیلې شی . په علم حدیث کښې مهارت پیدا کولو د پاره د دغې اُصولو زده کړه انتهائی ضروري ده . بلکه په احادیثو کښې مهارت او کمال حاصلولو د پاره دا اُصول د بُنیاد حیثیت لري . ما په دې مختصره رساله کښې په منظوم شکل کښې د احادیثو څه اُصول راجمع کړي دي . د الله کریم د ذات نه اُمید ساتم چي انشاء الله د مُبتدینو د احادیثو د پاره پیر مفید وی . په آخر کښې د الله تعالی نه دُعا گویم چي دا رساله د اُمت مسلمه د پاره د نفع ذریعه او گرځوی . اوزما لوزما د موریلار ، اُستادانو ، ملگرو د پاره ئې په آخر کښې د نجات سبب او ذریعه او گرځوی .

احمد علی مردانی

خوره بانډه یونیورسټی روډ مردان

0312-9818511/0321-9818511

دسمبر 2011ء

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شعیر	عنوان	صفحہ
1	تمہید	6
2	د علم اصول حدیث تعریف	8
3	موضوع	8
4	غرض و غایت	8
5	د حدیث تعریف	8
6	د حدیث و قسمونہ	9
7	حدیث متواتر	9
8	خبر واحد	9
9	حدیث مشہور	10
10	حدیث عزیز، غریب	10
11	حدیث مرفوع	10
12	مقطوع، موقوف	10
13	صحیح لذاتہ	11
14	حسن لذاتہ	12
15	غریب	12
16	صحیح لغيرہ	12
17	حسن لغيرہ	12
18	موضوع، شاذ	13
19	متروک، محفوظ	13
20	منکر، معروف	14
21	مُعلل، مضطرب	14
22	مَقْلُوب، مُصَحَّف	15

15	مُدْرَج	23
16	مُتَّصِل ، مُسْتَد	24
16	مُنْقَطِع ، مَعْلُق	25
17	مُعْضَل ، مُرْسَل	26
17	مُدْلَس	27
17	مُعْتَن ، مُسَلَّل	28
18	د جامع تعریف	29
19	سَنَن ، مُسْتَد	30
20	معجم ، جزء	31
21	مقرء غریب ، مستخرج	32
22	مستدرک	33
22	مقبول غیر مقبول اخبار	34
26	د صحاح ستہ بیان	35
26	د صحاح ستہ مراتب	36
27	مذاهب	37
28	تقسیم د جرح و تعدیل	38
28	د قبولیت اسباب	39
28	او عدم قبولیت اسباب	40
29	د قبولیت د پارہ شرطونہ	41
30	متعنّت محدثین	42
30	متشدد محدثین	43
31	متعصب محدثین	44
31	د تعارض صورتونہ	45
32	خاتمہ	46

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على
رسوله محمد وآله واصحابه اجمعين. اما بعد!
وما اتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا.

تہید

ابتدا شروع کروں گا دربارِ پے نوم
چھی ہرچاتہ دھغہ ذات دے معلوم
ناخبر نہ دے، خبر دے پے تول حال
بے خبر دے پے ماضی او استقبال
د دنیا دہر تہ عرف دے مستحق
پے ہر خواہر تہ عرف دے مستحق
رالی پے ئی دنیا تہ انبیاء دی
بعضی بعضو نہ گر خولے رب اعلیٰ دی
سلسلہ داشو و شو دے د آدم نہ
تپوس او کر پے دنیا ہر محترم نہ
انتہائی پے احمد او محمد ﷺ دہ
نور زنا پے دی دنیا د نیک او بد دہ
مقتدا د صالحانو محمد ﷺ دے
رہنما د عالمانو محمد ﷺ دے
تول وجود د محمد زنا زادہ
کے عمل د محمد ﷺ دے کے وینادہ

هغه ذات باندې درود زما سلام شه
 دا سلام په هغه ذات باندې مُدام شه
 مقتدا ز مونږ د ټولو صحابه دى
 دوى روان د مصطفى ﷺ په لار كوڅه دى
 هريو ستورم د جهان رنارناده
 هريو ستورم د اسمان رنارناده
 قدردان يم ته تل آل د محمد ﷺ
 ورسره دى هر جمال د محمد ﷺ
 هريو نور د دوى سره د شريعت دى
 هريو دوى نه حق افتاب د هدايت دى
 رنځر ځان دى دلته كښي په هر قدم دى
 دوى شاهان ټول د عرب او د عجم دى
 څوك چې دوى پسې روان دى نو كامياب دى
 لكه نور سره ملگرى د افتاب دى
 هريو قول د پيغمبر ﷺ دلته كښي شته دى
 نور رنځر د هريو در دلته كښي شته دى
 هغه خلق چې په دوى پسې روان دى
 احمد وائى په هر ځاي كښي قدردان دى
 كه اقوال د محمد ﷺ دى نو حديث دى
 كه احوال د محمد ﷺ دى نو حديث دى

د علم اُصولِ حدیث تعریف

د اُصولِ حدیث دغه دے جمال
 خبریدل دی د حدیث وپه ټول حال
 خومره دلتہ چي اخبار د محمد ﷺ دی
 خبریدل په هر گفتار د محمد ﷺ دی
 دا د علم اُصولِ حدیث تعریف دے
 بهترین په کښي د هریو شعور د یف دے

د علم اُصولِ حدیث موضوع

په حدیث ئي انتہاده هم شروع ده
 دا د علم اُصولِ حدیث موضوع ده
 دا حدیث دے په اثر باندې یادیري
 لکه څنگ چي په خبر باندې یادیري

د علم اُصولِ حدیث غرض و غایت

هر مقبول راته واضحه په دنیا کړي
 حق حدیث د محمد ﷺ چي راجدا کړي
 دا د علم اُصولِ حدیث مقصد دے
 دغه کار د دغي علم دلتہ حد دے

د حدیث تعریف

هر گفتار د محمد یا هریو کار
 خاموشي د محمد خیر الابرار ﷺ

ورتیه وائی د حدیث سره خبر
 کله کله ورتیه وائی هم اثر
 چي اقوال د صحابهؓ، او تابعین وی
 یا کارونه، خاموشی ئي په یقین وی
 په اثر باندې یادی پری در په در
 کله کله ورتیه وائی هم خبر
 د حدیثونو قسمونه

په دوه (2) قسمه هر حدیث د محمد ﷺ دے
 د یاد شوو د دنیا په هر سرحد دے
 یاد دے یو (1) متواتر په هر کتاب کښي
 بل خبر واحد هیرنه کر په یو باب کښي
 دغي دوه (2) قسمه کښي بند دے هر حدیث
 عالیشانه قدر مند دے هر حدیث
 د متواتر حدیث تعریف

په تعداد سره ډیر زیات کۀ ناقلان وی
 دا هر وخت کښي د دنیا په هر دوران وی
 چي ئي جمع په دروغو وی ښه گرانه
 دا حدیث متواتر دې مسلمانانہ!
 د خبر واحد تعریف

کۀ تعداد د ناقلانو چرته کم وی

دا خبرِ واحد لیکن به قلم وی

د خبرِ واحد اولنی تقسیم

په درې قسمه هر حدیث د پیغمبر ﷺ دے

یو (1) مشهور دے بل (2) عزیز (3) غریب خبر دے

د راویانو د تعداد کۀ اعتبار وی

دا تقسیم به ترینه جوړ دلته په دار وی

تعریف د حدیث مشهور، عزیز، غریب

چي د دریو نه زیات راویان وی د خبر

ورتنه وائی مشهور هر یو بشر

په تعداد سره کۀ دوه چرتۀ راویان وی

نوم عزیز به د حدیث دلتۀ بیان وی

کۀ ناقل وی د حدیثو یو بشر

په غریب سره یاد شو د خبر

د خبرِ واحد دویم تقسیم

هر خبر د مُنتهی په اعتبار

درې قسمونه لری هر خائۀ په هر دار

یو (1) مرفوع دے بل (2) موقوف د دې جهان

دریم (3) مقطوع دے هر طرف ته بنۀ عیان

د حدیث مرفوع، موقوف، مقطوع تعریف

په مرفوع کښي وی گفتار د محمد ﷺ

خاموشي او خه وي کار د محمد ﷺ
 په موقوف کښي وي بيان د صحابي
 خاموشي کار دغه شان د صحابي
 په مقطوع کښي وي وينا د تابعي
 خاموشي فعل ادا د تابعي
 د خبر واحد دريم تقسيم

اعتبار چي د صفاتو وي خبر کښي
 شپاړس (16) قسمه دي راغلي په هر در کښي
 تل (1) صحيح د ذات سره کړه ، بل (2) حسن
 (3) ، (4) د دوي سره شريك کړه په بدن
 هر (5) موضوع ، (6) متروک سره کړه ، هم (7) منکر
 شاذ سره هر محفوظ په هريو در
 د (10) مقلوب سره (11) مدرج يو خائے تحرير کړه
 مُصَحَّف او (13) مُعَلَّل له جوړ تصوير کړه
 (14) مضطرب پسې (15) معروف دلته شامل کړه
 هر (16) ضعيف لره پيدا دلته عادل کړه
 دغه شپاړس دي قسمونه د خبر
 هر طالب داراتلے شي په نظر
 د حديث صحيح لذاته تعريف

(1) چي راويان ئي د جهان وي عادلان

حافظه ئي وي كامله د جهان
متصل ورسره هم راشي سندن
معلل او شاذ نه بچ کړي چي خپل قد
دا صحيح لذاته ده د جهان
داسي وائي د حديثو عالمان
د حديث حسن لذاته تعريف

حافظه که چرته که د انسان وي
نور شرطونه د صحيح پکښي عيان وي
ورته وائي هر بشر حسن په ذات
ورته وائي په هر در حسن په ذات
حديث ضعيف

که شرطونه د صحيح نه شي تمام
د حسن نه لاندلې راشي په مقام
په ضعيف سره يادېږي دا خبر
کله گورم احاديث چي په نظر
صحيح لغيره

د حسن لذاته چي ډير اسناد وي
په صحيح لغيره سره به يادوي
حسن لغيره

د ضعيف خبر چي ډير شي سندونه

د حسن لغیره راځی وختونه موضوع

چې راوی ئې د دروغ لری اثر
د هر چا ورته دنیا کښې وی نظر
علمه وی په دروغ باندې نیولې
په حدیث کښې دروغ وائی غلې غلې
دا حدیث دې په موضوع سره یاد شوې
په دې نوم سره دا کور دې آباد شوې

شاذ

چې ثقہ د زیات ثقہ مخالف کړی
شاذ به ځان سره دنیا کښې روایت کړی

متروک

که راوی دلته کښې یاد په دروغ ژن وی
په متروک سره به یاد په هر وطن وی
مخالف وی دُأصولو چې د دین
روایت لې قواعد شته بهترین
ورسره ساتی چې دلته څوک عناد
په متروک سره به هر ځای کښې وی یاد

محفوظ

چې د شاذ مقابلې کښې روایت شی

په محفوظ سره به یاد په حقیقت شی
مُنکر

چي ضعیف دثقه کړی مخالفت
په مُنکر سره یاد کړی روایت
معروف

چي منکر ته مقابل شی په دنیا کښي
په معروف باندې به یاد شی په وینا کښي
مُعَلل

په خبر کښي که راغلی څه علت وی
نقصان ده هغه حدیث له په صحت وی
مُعَلل سره یاد کړی کور په کور
ورسره شته د حدیث قسمونه نور
مُضطرب

که په متن او سند کښي اختلاف وی
گران په تاباندې د دغې در انصاف وی
دلته شک وی هر طرف ته په نظر
ښکاره نه وی حقیقت دلته په در
نه ترجیح په کښي ممکن وی نه تطبیق
گران نه! دلته کښي دوستی ده در فیق
ورت نه وائی مضطرب د دې جهان

دغه پیژنی دنیا کښي عالمان مَقْلُوب

که تقدیم راشی په متن او سند کښي
تل مقلوب سره یادیږي په خپل حد کښي
یا په هیره د راوی نه څه بدل شی
په مقلوب سره به یاد په هر محل شی
مُصَحَّف

تلفظ سره غلط چي په جهان شی
مصحف به ترینه جوړ په هر مکان شی
دا غلطی به د ساکن یا د حرکت وی
ورسره چي بدل شوی حقیقت وی
نور باقی په خپل صورت به په جهان وی
مصحف به ترینه جوړ په هر مکان وی
مُدْرَج

که راوی چرته د ځان نه څه بیان کړي
جوړ حدیث به ترې مدرج د دې جهان کړي
د خبر واحد څلورم تقسیم

ووه قسمونه د خبردې هغه وخت
چي راوی نه د جهان پاتې شی تخت
ذکر نه شی چي راوی په خپل مقام

تذکرہ چي دسندنہ شی تمام
 دا قسمونہ لاندینی ترینہ جو پری
 ناخبرہ سرے ہر خائے کنبی کری پری
 متصل پسے مُسند دے بیامُرسَل
 منقطع، معلق شتہ دے ہم معضل
 مُدلس ورپسے ووم دے پہ کتاب کنبی
 دا قسمونہ د خبر دی پہ دی باب کنبی
 مُتَّصل

کہ راغلی دسند پورہ راویان وی
 مُتَّصل سرہ بہ یاد پہ تول جہان وی
 مسند

کہ سند وی رسید لے پاک رسول ﷺ تہ
 دا مُسند دے خیال کوہ سند مقبول تہ
 منقطع

چي سند کنبی انقطاع راشی دنیا کنبی
 منقطع سرہ یاد پری پہ وینا کنبی
 مُعَلَّق

پہ شور و کنبی راوی یا راویان نہ وی
 معلق کہ نوم ئی نہ وی نوبہ خہ وی

★★★★★★

مُعْضَل

کَہ د مینِغ نہ یو راوی پہ جہان نَہ وی
معضل دے دغہ شان کَہ راویان نَہ وی

مُرْسَل

پہ آخر چي د خبر راوی نَہ بُکاري
دے مُرسل کَہ پہ نظر راوی نَہ بُکاري

مُدْلَس

ہر کلہ چي راوی پتِ نوم د اُستاد کَری
مُدلس دے چي خوک دلتہ د افساد کَری

د خبر واحد پنخُم تقسیم

د صیغہ و پہ اعتبار سرہ خبر
دوہ قسمونو کُشی بندیری پہ ہر در
پہ دنیا کُشی یو یادیری مُعْنَعُنْ
مسلسل سرہ بل یاد دے پہ بدن
پہ حدیث کُشی چي عُنْ عُنْ د دِی جہان وی
مُعْنَعُنْ سرہ بہ یاد پہ ہر مکان وی
چي صیغے وی دادا پہ کُشی یو شان
مُسلسل ورتہ تہول وائی عالمان
یا حالات وی در راویان و پہ یورنگ
یا صفات کَہ لری یو شان خنک پہ خنک

ورتبه وائي مسلسل هريو بشر
 كله راشي په دنيا چي دا خبر
 د حديثو د كتابونو اولني تقسيم

احاديث د محمد ﷺ په ترتيب دي
 حافظان دا احاديثو خوش نصيب دي
 مسئلے چي احاديث کښي په ترتيب وي
 نهه قسمه به هر چاته په نصيب وي
 کتابونه چي د علم د چينو دي
 نهه قسمه په ترتيب د مسئلو دي
 که ترتيب د مسئلو يا د تدوين دے
 نهه قسمه کښي تقسيم دلته حسين دے
 يو (1) جامع دے بل (2) سنن سره (3) مسند دے
 د (4) معجم سره ملگر دے (5) جزء (6) مفرد دے
 (7) مستدرک او (8) مستخرج سره (9) غريب شته
 کتابونه د حديث په دي ترتيب شته
 جامع

(1) چي تفسير او عقائد سره احکام شي
 مناقب، سير، فتن په کښي تمام شي
 علامات او قيامت چي تذکره وي
 ورسره هريو اوچته مسئله وي

پہ جامع سرہ یادیری دا کتاب
 لکہ نمر پہ شان خلیری دا کتاب
 علامات د بخاری دی پہ کتاب کنبی
 ترمذی دے لوئے کتاب پہ دغی باب کنبی
 سنن

پہ کتاب کنبی چي وی جمع تہول احکام
 پہ ترتیب سرہ دفعہ وی تمام
 نوم سنن سرہ یادیری کور پہ کور
 نسائی مثال لری پہ ہریولور
 بل مثال ئی د سنن ابو داؤد دے
 مونر سرہ ابن ماجہ کتاب موجود دے
 مسند

چي ترتیب د مرتبے وی بنائستہ کرے
 کلک نیولے پہ دنیاوی دے دا پرے
 تَقْدُوم یا تَاْخِر بہ د اسلام وی
 بنے ترتیب سرہ د ہر چا خیل مقام وی
 یا د الیک وی د حرفونو پہ ترتیب
 ہر لیکوال دا حدیث دے خوش نصیب
 ورتہ وائی کتابونو کنبی مسند
 کتابونو کنبی مشہور دے دا احمد

بل کتاب د دارمی په لوئے مقام دے
هریو حرف ئی رهنما د خاص او عام دے

معجم

په ترتیب د اُستازانو احادیث
نقل کړی عالمانو احادیث
داسې لیک شته په عرب او په عجم کښي
په معجم سره یادیږي په عالم کښي
طبرانی لیکلې مونږ لره معجم دے
هریو حرف ئی قیمتی دے محترم دے

جزء

یو موضوع وی یو عنوان چي په کتاب کښي
احادیث چي کړي راجمع په دې باب کښي
یو عنوان وی د جهان یو مسئله وی
نۀ وی نۀ وی، بس بیان یو مسئله وی
جزء سره دغه کتاب دلته یادیږي
په دې نوم په هریو باب دلته یادیږي
بخاری دوه کتابونه دی لیکلې
هر کتاب د دغې باب بناسته ښکلې
په یو جزء کښي مسئلې دی د قراءت
د مولی دغه کتاب دے لوئے نعمت

مفرد

کے راجممع روایات وی دیو ذات
دا مفرد دے د دنیا پہ تہول حالات

غریب

احادیث کہ تہول اخبار متفرد وی
دیو شیخ کہ ہر گفتار متفرد وی
پہ نامہ باندی غریب دغہ کتاب دے
خوند مزے سرہ جدا دے لاجواب دے

مستخرج

مستخرج کنبی باقی پاتے ہر سند وی
بنہ پورہ کامل دنیا کنبی پہ خیل قدوی
یو حدیث چہ ذکر کرے بل کتاب وی
یو سند ورسرہ صرف پہ خیل باب وی
نورئی نہ وی سندونہ ہغہ دار کنبی
مستخرج سرہ وی تہول دغہ گفتار کنبی
ہر سند دا احادیث و دے بنیاد
لازمی گنر لے دلتہ ہر اُستاد
دأبوعوانہ شتہ یو مُستخرج
اے زما جانانہ! شتہ یو مستخرج

★★★★★★★★

مستدرک

مُستدرک کُني وی موجود هغه بیان
چي په شرط د بیل کتاب وی د جهان
ذکر شوو هریو پاتو حق خبر
چي په شرط د بیل کتاب وی معتبر
دا اخبار به مستدرک کُني په جهان وی
دا گفتار به مستدرک کُني عالیشان وی
د حاکم مستدرک یاد په هر طرف دے
احادیثو کُني بنیاد په هر طرف دے
د حدیثو د کتابونو دویم تقسیم

په پنځه قسمه کُني بند دی ټول اخبار
د مقبول سره چي غیر شی په یو لار
اول قسم

جمع شوی چي اخبار په کُني صحیح وی
د ناقل هریو گفتار په کُني صحیح وی
کتابونه دغه دلتو معتبر دی
عالمان ترینه دنیا کُني ښه خبر دی
لکه څنگه چي صحیح د بخاری دے
دغه فضل په مونږه درې باری دے
مؤطاد مالک هم صحیح کتاب دے

هر يو تڪي ئي حسين دے لاجواب دے
 لوئے مقام لری صحیح ابن حبان
 د حاکم د صحیح دلتہ دے لوئے شان
 د صحیح ابن خزیمہ خیل مقام دے
 نُور صحیح ابن عوانہ د ماہنام دے
 د صحیح ابن سکن نہ تول خبر دی
 احادیث ئي نقل کری معتبر دی

دوئم قسم

پہ کتاب کنبی چي صحیح، ضعیف، حسن وی
 هر ضعیف د حَسَنُ حَائے کنبی پہ بدن وی
 معتبر دغہ کتاب پہ هر مقام دے
 دا دلیل پہ دے جہان د خاص او عام دے
 یو کتاب دے د سُنَن ابن ابوداؤد
 لوئے کرم دے پہ مونہ فضل د معبود
 ترمذی شتہ دے کتاب ہم معتبر
 نسائی کنبی دے هر باب ہم معتبر
 دا احمد مسند جُدا لری مقام
 معتبر دے کتاب دے هر کلام

دریم قسم

چي صحیح، ضعیف، منکر سرہ شی جمع

مؤلف پہ دی داجر ساتی طمع
 وریات دی معتبر پہ کنبی صحیح
 قلدردان دے هر خبر پہ کنبی صحیح
 دمنکر نہ لرے لرے ساتھ خان
 کتابونہ شتہ دے ڀیر پہ دی جہان
 یو دابن ماجہ دلتہ کنبی سنن دے
 چي مکتوب د هر منکر او د حسن دے
 دُسنند عبد الرزاق هم دا صفت دے
 دُسنند ابن جریر دا حقیقت دے
 دغہ طرز د بزار دے دُسنند
 بل زیادات پہ دغہ لاری لاری د احمد
 در نہ هیرنشی تفسیر ابن جریر
 دغہ رنگ پہ دغہ شان دے دا تحریر
 یو مسند هم د سعید ابن منصور دے
 هر صحیح حدیث زمونہ ډپاره نور دے
 طبرانی لیکلے دے معجم کبیر
 ورسره د طبرانی معجم صغیر
 دُمعجم اوسط نہ خان ساتھ خبر
 پہ سنن دارقطنی ساتھ نظر
 غرائب نومی کتاب شتہ پہ دی باب کنبی

نور تفصیل ور لہ اوگورہ لوئے کتاب کنبی

خلورم قسم

پہ دنیا ضعیف چي ڄومره دی اخبار
 کتابونو کنبی چي دی پہ دغی دار
 پہ مقبول کنبی به شمیر نه شی پہ جهان
 د ضعیف سره یو ځائے چي وی روان
 شته دے شته دے ډیر اخبار دلته ضعیف
 کتابونه شته بیشمار دلته ضعیف
 یو دے مسند الفردوس پہ دغی لار
 یو انسان به ترینه اونکری انکار
 بل کتاب الضعفاء د عقیلی دے
 یو کتاب هم د خطیب بغدادی دے
 په تاریخ بغدادی سره یادی پری
 هر کله چي د تاریخ صفحه لیری
 شته تاریخ الخلفاء په نوم کتاب
 د ابن عدی کامل دے د دې باب
 یو کتاب شته د نواذر الاصول
 نشته نشته احادیث په کنبی مقبول

پنځم قسم

پنځم هغه کتابونه په جهان دی

حدیثونہ چي موضوع پہ کُنبی عیان دی
 دابن جوزی کتاب دے موضوعات
 پیچندے شی دلتہ کُنبی د موضوع ذات
 د طاهر نهر وانی شتہ یو کتاب
 موضوعات کُنبی معتبر دے پہ هریاب
 د صحاح ستہ بیان

شپر پہ شمیر دی کتابونہ د صحاح
 خوشبوداردی تہول گلونہ د صحاح
 بخاری، مسلم سرہ ترمذی بل کرہ
 نسائی، ابوداؤد ورسره خیل کرہ
 ورسره ابن ماجہ دے بل کتاب
 داشپریم کتاب دے دلتہ پہ دې باب
 وائی بعض چي مؤطا شپریم کتاب دے
 د مالک د غہ کتاب ډیر لاجواب دے
 بعض شمیر کرہ دے مسند دارمی
 بنہ صحیح دے معتمد دارمی
 د صحاح ستہ مراتب

بخاری پہ مرتبہ کُنبی دے اول
 مسلم وروستو ورپسے دے پہ منزل
 دریم سنن ابوداؤد دے بل کتاب

نسائی ورپسے بل دے لاجواب
 ورپسے دترمذی پنخّم نمبر دے
 بیاشیرم ابن ماجہ دے معتبر دے
 داصحابِ صحاح ستہ مذاہب
 بخاری لوئے مجتہد اولوئے امام دے
 دصحیح ئی پہ دنیا کنبی لوئے مقام دے
 بخاری پہ اولیاؤ کنبی ولی دے
 خنّی وائی پہ مسلک دے شافعی دے
 دمسلم مقام دے پس لہ بخاری نہ
 تپوس اوکړہ پہ دنیا دھرولی نہ
 خنّی وائی شافعی ددّۀ مسلک دے
 رنّادۀ سرہ دازمکّہ اوفلک دے
 مجتہد ورتہ ډیر وائی پہ جہان
 دامام مسلم دغہ دے لوئے شان
 حنبلی ابوداؤد دے پہ مذهب کنبی
 شافعی ئی یادوی ډیر پہ عرب کنبی
 ترمذی، ابن ماجہ لوئے امامان دی
 دوی پہ لار دشافعی پورہ روان دی
 دامذهب ددغی لویو علماء دے
 ھریو مونړ لہ محترم پہ دی دنیا دے

تقسیم د جرح و تعدیل

ټول د جرح دوه قسمونه په دنيادۍ
لکه څنگ چي د تعدیل سره ادا دی
چي د جرح د او تعدیل موجود سبب وی
دابه جرحه مفسره د مذهب وی
د تعدیل به مفسر هم د دنيای وی
چي سبب د عدالت په کښي ادا وی
چي سبب د جرح د نه لری دنیا کښي
دابه جرحه وی مبهمه په وینا کښي
چي سبب د عدالت نه شی بیان
په مبهم تعدیل یادیري په جهان
د جرح او د تعدیل د قبولیت

او د نه قبولیت اسباب

که تعدیل وی یا وی جرحه مفسره
د تعدیل سره ده جرحه معتبره
که وی جرحه په دنیا دلته مبهمه
نه ده نه ده دغه جرحه محترمه
د دې جرح د نشت نه اعتبار
هر عالم دانا کوی ترینه انکار
که تعدیل چرته مبهم د دې جهان وی

معتبر به دتعدیل دغه بیان وی
 خنی وائی معتبر نه دے تعدیل
 چي ترخو ورسره نه وی ټول تفصیل
 د جر حے او تعدیل د قبولیت
 د پاره شرطونه

خوک چي غواړی په دنیا دلته کښي جرځ
 غواړی دلته چي په چا دلته کښي جرځ
 یاد عدل گواهی ورکول غواړی
 یاد دې فکړ د پاره دلته ژاړی
 ورله دلته ضروری دی څه شرطونه
 لازمي دي ده پاره دا کارونه
 یو (1) د جر حے په اسبابو ښه خبروی
 په تعدیل کښي ئي اسبابو ته نظرو
 ښه د علم وی خاوند دغه انسان
 د دروغو نه وی لرې په جهان
 پر هیزگاره متقی دغه بشرو
 اعتدال سره په لاره برابر وی
 تعصب نه لری زړه کښي دا انسان
 ښه سوچه وی په دنیا کښي مسلمان
 د مقبول جر حے د پاره دی شرطونه

لازمی دی هر بشر له دا کارونه
دا شرطونه په تعدیل کښي هم لازم دی
لکه څنگ چي ټول په جرحه کښي قائم دی
مُتَعَنَتٌ مُحَدَّثِیْن

ځنی شته متعننت محدثین
نقل کړی عالمانو صالحین
یو ابن جوزی په نوم سره یاد کړی
بل عمرو بن بدران یی بیان کړی
دغه دواړه مثالونه ساته یاد
عمارت د مثالونو کړه آباد
په جرحه کښي ځنی مُتَشَدِّدٌ مُحَدَّثِیْن

چي څوک ووځی کله جرحه کښي د حده
ورته وائی محدث متشدد ده
لاندې ذکر عالمان متشدد دی
دوی وتلې په دنیا کښي د خپل حد دی
نسائی سره یحییٰ بن معین دے
بل ابو حاتم د دوی سره قرین دے
دیحییٰ قطان سره ابن قطان دے
په دې ډله کښي شامل ابن حبان دے
دایو څو دی مثالونه په دې باب کښي

نور لیدمے شی مثالونہ غت کتاب کنبی

پہ جرح کنبی خنی متعصبہ محدثین

بعضی شتہ متعصب مُحدثین

چی دوی دی پہ تعصب باندي مئین

دار قُطنی دے محدث ددغی دار

بل خطیب بغدادی دے پہ دی لار

شتہ دے ڀیر پہ دغی باب کنبی مثالونہ

ورلہ گورہ نور کتاب کنبی مثالونہ

پہ جرح کنبی د تعارض صورتونہ

تول خلور (4) صورتہ شتہ دے پہ جہان

چی تعدیل او جرحہ جور شی دشمنان

(1) مُبہم جرحہ او تعدیل چی شی مُبہم

پہ دی وخت کنبی معتبر دے تعدیل سَم

(2) کۂ تعدیل وی مفسر، جرحہ مبہمہ

اعتبار د جرحہ نشتہ، دہ تور تمہ

(3) کۂ وی جرحہ مفسر، مبہم تعدیل

معتبرہ دہ دا جرحہ د تفصیل

(4) کۂ تعدیل سرہ شی جرحہ مُفسرہ

پہ دی خائے کنبی شمیر کرہ جرحہ معتبرہ

★★★★★★

خاتمہ

لازمی دالُّہ نوم دے انتہا کنبی
 لکہ خنک چي دے لازم پہ ابتدا کنبی
 دالُّہ ددغی نوم پہ برکت
 هر طرف تہ دے شور شوے ہدایت
 هر وکور کنبی رنا گانے د اسلام دی
 رنا گانے هر طرف تہ گام پہ گام دی
 دا کتاب شولو تمام پہ بنہ صورت
 پورہ شولو تول کلام پہ بنہ صورت
 پہ آخر کنبی پہ نبی ﷺ باندي درود
 چي محبوب دے پہ جہان کنبی دود
 ورسرہ زہ سلام وایم پہ نبی ﷺ
 مقتدا دے د دنیا د هر ولی
 پہ اصحابو د نبی ﷺ دي وی سلام
 دا سلام دے سحر سرہ مائنام
 ورسرہ دے سلامونہ وی پہ ال
 رب ورکړے لوئے مقام حُسن وجمال
 کرۂ قبول دغہ عمل مي د جہان
 لاس نیولے احمد غواری د مردان

تمت بحمد اللہ تعالیٰ وبتوفیقہ ربنا تقبل منا انک انت السميع العليم و تب علینا انک انت
 الثواب الرحيم و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہ و اہل بیتہ اجمعین

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library